

॥ ११ ॥ आशीः इष्टकाम्यातदेवबंधनंतर्जितानिराशीर्वंधनाः समारंभाः सम्यगारभ्यंत इति यज्ञादयः काम्यकर्मत्यागीत्यर्थः द्रुतं अग्नौ ब्राह्मणे वा दत्तमग्निहोत्रनित्यश्राद्धादि त्यागे फलत्यागनिमित्तं सर्वकर्म फलत्यागं प्राहुः स्यागं विचक्षणा इति ॥ १२ ॥ अहिंस्रः अहिंसाशीलः मैत्रं मित्रभावस्तदेवायनं परंप्राप्यं स्थानं तत्र गतः अशोकं स्थानं आत्मानं आतिष्ठेत् अभिमुख्येन तिष्ठेत् आत्मध्यानपरो भवेदित्यर्थः सार्धं श्लोकः ॥ १३ ॥ संगेषु ममेदमितिसंगहेतुषु पुत्रदारादिषु ॥ १४ ॥ एवं भूतस्यानुष्ठेयं योगमाह इंद्रियैरिति इति अव्यक्तमिति संबंधः इति अनेन प्रकारेण यत् इंद्रियैर्न गृह्यते तत् अव्यक्तं तच्च विज्ञेयं साक्षात्कर्तव्यं लिङ्गं ग्राह्यं च तद्वाह्यं चेति सूक्ष्मशरीरं योगिदृश्यं चेत्यर्थः यद्वा लोकदृष्ट्यानुमानगम्यं यतः अतींद्रियं इंद्रियागोचरं ॥ १५ ॥ अविस्त्रं भेदविश्वासे निमित्ते सति न गंतव्यं न प्राप्यं अतः विस्त्रं भेदविश्रुते देवाक्येषु याथार्थ्यं निश्चये मनो धारयेत् अविस्त्रं भेदेति समूर्धन्यपाठेन यथा योषितमग्निधारयतीत्यादौ योषित्वरूपं अग्नित्वेन यद्द्रष्टव्यं तद्विश्वासे नैव न तु तत्र वस्तु तत्त्वं तथास्ति इह तु अनुभव एव प्रमाणमित्यर्थः एवं च सर्वाणींद्रियाणि

नित्यं क्रोधाच्छ्रियं रक्षेत्तपो रक्षेच्च मत्सरात् ॥ विद्यां माना पमानाभ्यामात्मानं तु प्रमादतः ॥ ११ ॥ यस्य सर्वे समारंभानिराशीर्वंधनाद्विज ॥ त्यागे यस्य द्रुतं सर्वं सत्यागी च स बुद्धिमान् ॥ १२ ॥ अहिंस्रः सर्वभूतानां मैत्रायण गतश्चरेत् ॥ परिग्रहान्परित्यज्य भवेद्बुद्ध्या जितेन्द्रियः ॥ अशोकं स्थानमातिष्ठेद्दिह चामुत्र चाभयं ॥ १३ ॥ तपो नित्येन दांतेन मुनिना संयतात्मना ॥ अजितं जेतुं कामेन भाव्यं संगेष्वसंगिना ॥ १४ ॥ इंद्रियैर्गृह्यते यद्यत्तत्तद्व्यक्तमिति स्थितिः ॥ अव्यक्तमिति विज्ञेयं लिङ्गग्राह्यमतींद्रियं ॥ १५ ॥ अविस्त्रं भेदं न गंतव्यं विस्त्रं भेदधारयेन्मनः ॥ मनः प्राणे निगृह्णीयात् प्राणं ब्रह्मणि धारयेत् ॥ १६ ॥ निर्वेदादेव निर्वाणं न च किंचिद्विचिंतयेत् ॥ सुखं वै ब्राह्मणो ब्रह्म निर्वेदेनाधिगच्छति ॥ १७ ॥ शौचेन सततं युक्तः सदाचारसमन्वितः ॥ सानुक्रोशश्च भूतेषु तद्विजातिषु लक्षणं ॥ १८ ॥ इति श्रीमहाभारते शांतिः ० मोक्षः ० भृगुभरद्वाजसंवादे वर्णस्वरूपकथने एकोनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥ ॥ ७३ ॥ भृगुरुवाच सत्यं ब्रह्मतपः सत्यं सत्यं विसृजते प्रजाः ॥ सत्येन धार्यते लोकः स्वर्गं सत्येन गच्छति ॥ १ ॥ अनृतं तमसोरूपं तमसानीयते त्यधः ॥ तमो ग्रस्तान पश्यंति प्रकाशं तमसावृताः ॥ २ ॥

प्रत्याहृत्य स्वमइव मनो मात्रेणावतिष्ठेत् मनोऽपि प्राणे प्राणोपाधिके जीवात्मनि शुद्धत्वं पदार्थं धारयेत् तमपि ब्रह्मणितत्पदलक्ष्ये धारयेत् ॥ १६ ॥ एतच्च ब्रह्मात्मनावस्थानं निर्वाणारूपं पदं यत्र किंचित्ध्येयध्यानध्यातृविभागयोगीनचितयेत्तन्निर्वेदात्परवैराग्यादेव प्राप्नोतीत्याह निर्वेदादिति यदा द्रव्ययोगभाष्यकाराः वैराग्यं प्रस्तूय एतस्यैव हि नांतरीयकं फलं कैवल्यमिति सुखं ब्रह्मेत्यभेदे सामानाधिकरण्यं ॥ १७ ॥ संक्षेपेण योगाधिकारिणं निरूपयति शौचेनेति ॥ १८ ॥ इति शांतिः ० मोक्षः ० नैः ० भाः ० एकोनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ शुद्धो ब्राह्मणधर्मः कृष्णः शुद्धधर्म इति प्रागुक्तं तत्र शुद्धकृष्णयोः स्वरूपे विविनक्ति सत्यमिति सत्यं सत्यवस्तु प्रापकं ब्रह्मवेदः तपः स्वधर्मानुष्ठानं सत्येन ब्रह्मतपो रूपेण ॥ १ ॥ अनृतं तद्विपरीतमवैदिकं यथेष्टाचरणं प्रकाशं स्वर्गं तमः अविद्यादिरूपो विपर्ययस्तेन यस्ताः तमसामूला ज्ञानेन ॥ २ ॥